

VOORWOORD

Patrick Dewael,
voorzitter Parlementaire Onderzoekscommissie

De aanslagen van 22 maart eisten 32 dodelijke slachtoffers en vele gewonden. Ze hebben een litteken in onze samenleving achtergelaten. Ook wij hebben hier in België moeten leren leven met de angstaanjagende terroristische dreiging. Terreur kent immers geen grenzen.

Net omdat de aanslagen van 22 maart zo traumatisch waren, net omdat de tol zo hoog was, net omdat iedereen zich afvroeg hoe dit kon gebeuren bij ons, hebben we als parlement, als volksvertegenwoordiging meteen een onderzoekscommissie opgericht. Te meer omdat er onmiddellijk na de aanslagen ook een politieke schok volgde, met het aangeboden ontslag van de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. Ons land werd ook opnieuw bestempeld als *failed state*. Burgers hebben recht op antwoorden na dergelijk schokkende gebeurtenissen. Vaak worden dan onderzoekscommissies in het leven geroepen om die antwoorden te geven. Dat was ook het geval na het Heizeldrama, de Bende van Nijvel, de zaak Dutroux enzovoort.

Toch is en blijft een onderzoekscommissie een uitzonderlijk middel waar het parlement behoedzaam mee moet omspringen. Het is sterkste instrument dat het parlement ter beschikking heeft om haar controlebevoegdheid uit te voeren. Ze hoort getuigen onder ede, kan personen dagvaarden, en beslag laten leggen op documenten. Net zoals een onderzoeksrechter dus. Het parlement moet goed weten wanneer ze dit ‘wapen’ inzet. Bij de aanslagen was dit zeker genoodzaakt. Maar we hebben in de recente geschiedenis meerdere onderzoekscommissies opgericht die minder noodzakelijk, relevant en succesvol waren. Vaak is de druk vanuit de media ook groot en zijn de verwachtingen bijzonder hoog gespannen. “De onderste steen moet omgedraaid worden.” Dat is een normale reflex van burger en pers. Maar toch moet een parlement dan nog koelbloedig de afweging maken of een onderzoekscommissie het meest geschikte middel is.

Onderzoekscommissies hebben altijd een tweeledig doel. Enerzijds moesten we een reconstructie van de feiten maken: wat is er exact gebeurd en niet gebeurd? Welke procedures werden gevolgd? Wie is daar verantwoordelijk voor? Waar ging het mis? Anderzijds moet een onderzoekscommissie conclusies trekken in de vorm van aanbevelingen. Dat eerstgenoemde feitenonderzoek moet à charge en à décharge gebeuren aan de hand van getuigenverhoren. Het is geen simpele blame game. Het gehele plaatje moet aan bod komen, niet enkel de zienswijze van één persoon. Zo leer je altijd dat de waarheid veel complexer is dan je op het eerste gezicht zou vermoeden. Zo stelde minister Jambon op 25 maart in het parlement dat één man, de verbindingsofficier in Turkije, had geblunderd. Maar na ons onderzoek bleek dat die man in een bepaalde context moest werken die niet evident was, dat hij procedures wel degelijk opvolgde enzovoort.

Het is van groot belang dat een onderzoekscommissie er nauw op toeziet dat ze niet interfereert met het lopende gerechtelijke onderzoek. Als dat gebeurt, kan het zijn dat verdachten op basis van procedurefouten vrijuit gaan. Wij lieten ons daarom bijstaan door expert Paul Martens, gewezen voorzitter van het Grondwettelijk Hof. Hij waakte erover dat wij nooit het gerechtelijk onderzoek doorkruisten. Vaak waren vergaderingen en hoorzittingen met gesloten deuren om die reden genoodzaakt. Daardoor haakten vele media wiens verwachtingen aanvankelijk bijzonder hoog gespannen waren, na verloop van tijd af. De deuren van onze commissie gingen vaak ook dicht om een ondervraging à charge en à décharge te waarborgen. Een getuige die voor het oog van de pers wordt ondervraagd, zou op een later moment

tijdens een eventuele tuchtprocedure kunnen claimen dat hij of zij geen eerlijk proces kreeg. Zo gingen vele functionarissen vrijuit na de onderzoekscommissie Dutroux. Dat hebben wij gelukkig kunnen vermijden.

Naast de taak om de feiten te reconstrueren, is het zoals reeds vermeld ook de opdracht van een onderzoekscommissie om daaruit ook lessen te trekken voor de toekomst. Dat doet ze in de vorm van aanbevelingen die wetten, procedures, KB's, regels... moeten verbeteren. Het is die combinatie van beide taken die zorgt voor de echte meerwaarde van een onderzoekscommissie.

Een regering regeert en neemt ad hoc maatregelen. Zo namen de vorige en huidige regering sinds de eerste vertrekkende Syriëstrijders al een heleboel maatregelen. Denk aan het mogelijk maken van nachtelijke huiszoekingen in geval van terreurdossiers, het strafbaar stellen van deelnemen aan buitenlandse strijd... De huidige regering trof zo 12 maatregelen na de verijdelde aanslag in Verviers en 18 maatregelen na de aanslagen in Parijs. Achteraf bleek dat deze niet allemaal te realiseren waren. Dat toont aan dat regeringen noodgedwongen ad hoc werken.

Maar onze commissie ging veel breder, ze werkte ten gronde, in de luwte en met zicht voor het hele plaatje en op de lange termijn. We bogen ons over vier deelthema's en schreven hierover vier deelrapporten: de hulpverlening en het crisisbeheer op 22 maart en de daaropvolgende dagen, het lot van de slachtoffers in al haar aspecten, de werking van onze veiligheidsarchitectuur en tot slot de aanpak van radicalisme in België. We hebben daarvoor 199 getuigen gehoord, 164 keer vergaderd, en een rapport afgeleverd van 939 pagina's. We werkten in totaal anderhalf jaar. Dit om een idee te geven van de grondigheid van het werk.

De meeste aandacht ging uit naar het luik over de veiligheidsarchitectuur. De laatste complete doorlichting van alle veiligheidsdiensten, hun werking, procedures, wet- en regelgeving, interactie... was geleden van de onderzoekscommissie Dutroux in de jaren 1990. Nu dik 20 jaar later was het tijd om opnieuw als mekanieker heel de veiligheidsmachine van politie, justitie, inlichtingendiensten... uit mekaar te halen, elk onderdeel te evalueren, opnieuw samen te stellen en te smeren.

Naast voornoemde expert Martens, beschikte onze onderzoekscommissie over de expertise en ervaring van professoren Willy Bruggeman, Dirk Van Daele en Michael Dantinne. Deze vier academische experts waren van onschatbare waarde bij het organiseren van de werkzaamheden, het uitwerken van een onderzoeksmethodologie, het redigeren van het rapport en het objectiveren van bij wijlen stevige politieke discussies.

Aanvankelijk waren velen net om die reden bijzonder sceptisch over onze slaagkansen. Ze vreesden dat de commissie zou verzanden in politieke spelletjes. Een sereen politiek klimaat is noodzakelijk om zo'n onderzoekscommissie te doen slagen. Fracties moeten loskomen van hun partijpolitieke belangen, van hun rol als meerderheids- of oppositiepartij. Ze moeten de wil tonen om het algemeen belang voorop te stellen, en de *politique politicienne* te overstijgen. Dat is niet eenvoudig, te meer omdat twee ministers hun ontslag hadden aangeboden.. Vele onderzoekscommissies zijn al verzand in een stellingenoorlog tussen meerderheid en oppositie. Denk aan de Fortis-commissie, of de recente onderzoekscommissie Chodiev. Maar onze onderzoekscommissie aanslagen is niet in die val getrapt. Dat is te danken aan meerdere factoren. De thematiek, de grote politieke wil om onze veiligheidsarchitectuur te versterken, het feit dat alle partijen op een of andere manier betrokken waren bij dat veiligheidsbeleid van de afgelopen jaren en decennia... Het was ook een obsessie van mezelf als voorzitter om tot unanieme vaststellingen en aanbevelingen te komen. Dat is ons gelukt.

Waarom was dit zo belangrijk? Enerzijds is dit een krachtig signaal naar de burgers en de slachtoffers in het bijzonder. De politiek is er in geslaagd om de prangende vragen te beantwoorden en voorstellen te doen om onze veiligheid te verhogen. Zonder politieke spelletjes of geruzie. Dat is belangrijk na zo een traumatische gebeurtenis. Anderzijds gaat er een ongelooflijke politieke kracht en autoriteit uit van dit rapport nu meerderheid en oppositie dit samen opstelden en goedkeurden. Dit werkstuk is niet te nemen of te laten. Neen, het moet onverkort worden uitgevoerd. Deze legislatuur, maar ook de volgende, ongeacht welke partijen dan de meerderheid vormen. Allemaal hebben ze immers dit rapport goedgekeurd. Voor deze uitvoering zijn wetswijzingen nodig, maar evenzeer nieuwe KB's, of procedureregels en werkmethoden binnen de diensten zelf.

Wij zullen als parlement er nauw op toezien dat de regeringen en veiligheidsdiensten dit ook effectief doen. Daarom hebben we meteen een opvolgingscommissie opgericht. Die is reeds aan de slag en be vraagt regelmatig de diensten en regeringsleden over de stand van zaken van de uitvoering. Waar nodig zullen we zelf wetgevende initiatieven nemen. De recente daling van het terreurniveau is geen excuus om achterover te leunen. Onlangs zei Tony Van Parys, voorzitter van de onderzoekscommissie naar de Bende van Nijvel, dat zijn commissie belangrijke aanbevelingen deed, maar dat ze nooit werden uitgevoerd. Op die fout zal je de onderzoekscommissie aanslagen niet kunnen betrappen.

Twee jaar na de aanslagen kunnen we al vaststellen dat er heel wat veranderd is in dit land. Onze veiligheidscultuur is versterkt. We moeten ons wel steeds bewust zijn van het feit dat een zero risk society niet bestaat. Ook niet in dictaturen en politiestaten die hun voeten vegen aan alle fundamentele mensenrechten. Het rapport van de onderzoekscommissie biedt dus geen garantie dat er nooit nog een aanslag kan gebeuren. Maar we moeten wel alles in het werk stellen om aanslagen maximaal te vermijden. We kunnen dus enkel een middelen- en inspanningsverbintenis aangaan, geen resultaatsverbintenis. Toch ben ik er van overtuigd dat we met onze aanbevelingen we een grote stap vooruit zetten en onze veiligheidsarchitectuur aanzienlijk wordt versterkt.

Tot slot wil ik meegeven dat dit alles hoort te gebeuren binnen het kader van onze dierbare rechtsstaat, met respect voor al onze fundamentele vrijheden, rechten en de scheiding der machten. Die vrijheden staan in het terreurklimaat meer dan ooit op gespannen voet met onze veiligheid. Maar het is zoals Benjamin Franklin al zei: "Wij zijn vrijheid opoffert voor veiligheid, verdient geen van beiden." Toch werden er de laatste jaren veel voorstellen gelanceerd die onze vrijheid gewoonweg opofferen op het altaar van een veiligheid die je nooit kan garanderen. Denk aan de noodtoestand, gewapend bestuur waarbij burgemeesters mensen kunnen laten opsluiten, het strafbaar stellen van radicale meningen, het boerkini-verbod, het afschaffen van de dubbele nationaliteit... Daar pas ik voor. Zulke voorstelletjes zijn misschien interessant voor politiek gewin, maar ze schakelen onze rechtsstaat zonder meer uit. Dat is net wat de terroristen beogen. De slinger mag nooit doorslaan. Daar moeten we als democratie altijd over blijven waken. De aanbevelingen van de onderzoekscommissie kunnen alvast de toets van onze Grondwet en het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens doorstaan.